

Dansk Kvindebiografisk Leksikon:

Steen, *Henriette* Rosalie#, 1841-94, lærer, kvindesags-forkæmper. *
30.5.1841 i Fredensborg, + 23.1.1894 i Kbh. F: købmand Peter Christian Steen (1795-1865) og Louise Drachmann (1804-98). Ugift. 1 søn (1873).

HS var på moderens side af Drachmannslægten. Hun var niece af A.G. Drachmann# og kusine til bl.a. Holger Drachmann# og Erna Juel-Hansen# samt til både Viggo# og Emma Hørup. Alle fik de stor betydning i hendes liv. Hun voksede op på Fredensborg, hvor hendes far ejede købmands- og gæstgivergården "Prinsen". Holger Drachmann har i romanen "En Overcomplet", 1876, livfuldt skrevet om det ubundne liv i fætter-kusineflokket, når de tumlede sig i slotshaven. Og Viggo Hørup omtaler i sin nekrolog over hende ungdomstidens samtaler om poesi, politik og samfundsforhold.

Efter at være blevet konfirmeret i 1857 kom H.S. ud som huslærer, og hun var i de følgende år i 7 familier. 1867 tog hun almueskolelærerindeeksamen med 1. karakter. De første år underviste hun de danske familiers børn hos proprietær H.F. Fenger på Als, men i 1871 flyttede hun til Kbh. og blev fra september 1871 ansat som timelærer ved kommunens skoler. Først på Nørrebro, men fra august 1872 på Østre Friskole (Hindegades skole). Baggrunden var, at man ønskede at ansætte kvindelige lærere i pigeklasserne, der hidtil kun havde haft mandlige.

I foråret 1872 indledte hun og Viggo Hørup et kærlighedsforhold, som varede til hendes død. Det var problematisk, fordi han var gift og havde 2 små børn, og fordi hensynene til hendes lærergerning og til hans politiske karriere udelukkede skilsmisse. De måtte derfor holde forholdet skjult, hvad der navnlig pinte hende. I april 1873 søgte hun orlov fra skolevæsenet, fordi hun var blevet gravid. Orlovsansøgningen var attesteret af A.G. Drachmann som læge og begrundet med, at hun led af et legemligt ildebefindende ledsaget af en nedtrykt sindsstemning. Hun gemte sig i Nordsjælland og fødte sidst i august en dreng, som hun ikke selv kunne beholde. Han blev imidlertid kun ½ år gammel. Det var kun de allernærmeste, der kendte til forholdets natur, men det var kendt i en videre kreds, at hun og Hørup havde været

ungdomskærester, og at "Politikens Henriette" havde indflydelse på bladet. Holger Drachmann brugte indiskret parret som modeller for romanfigurerne redaktør Bendtzen og Harriet Palm i "Forskrevet", 1890.

Fra november 1873 var HS tilbage på skolen, hvor hun fra 1877 blev fastansat. Der står i indstillingen, at hun var en af skolens mest intelligente og kundskabsrige lærerinder, og at hun udførte sit arbejde med iver, punktlighed og nøjagtighed. Det var børn fra arbejderklassen, hun underviste, og hun engagerede sig varmt i deres velfærd. Bl.a. var hun i 1880'erne en energisk forkæmper for de fattige friskolebørns bispisning og beklædning. Efter sommerferien 1890 flyttede hun med en del af skolens klasser og kolleger til den nyoprettede Suhmsgades skole, hvor hun virkede til sin død.

I forhold til kvindesagen tilhørte HS en kreds af moderne og selverhvervende hovedstadskvinder. De var politisk radikale og engagerede i kampen for kvindernes økonomiske og politiske ligeberettigelse. Som et led i denne kamp tog hun 1878 sammen med Erna Juel-Hansen initiativ til en offentlig fest for den kontroversielle norske forfatter, Camilla Collett, og i en brevveksling med den ældre kvindesagsforkæmper Benedicte Arnesen-Kall# omtalte hun 1879 Madame de Staël, George Sand og Camilla Collett som forbilleder for kvindelig frigjorthed. Politisk tilsluttede hun sig nærmest Stuart Mills standpunkt i "Kvindernes Undertrykkelse", som var blevet oversat til dansk af Georg Brandes# 1869. Og hun stod i afgjort opposition til den grundtvigsk dominerede bestyrelse for Dansk Kvindesamfund. Et udtryk herfor var, at hun i 1880 deltog i en adresse til Viggo Hørup med tak for hans forsøg på i folketinget at ændre Fredrik Bajers# forslag om gifte kvinders rådighed over selverhvervede midler i mere radikal retning. Kvindesagen var for hende en kamp mod uretten, og hun så den med tiden mere og mere som et led i det almindelige arbejderspørgsmål, sådan som hun mødte dette i sit skolearbejde med de fattige børn på Østerbro.

Hendes lejlighed var et af samlingsstederne for den af Kirstine Frederiksen# stiftede Diskussionsklub for Damer, og da Dansk Kvindesamfund i april 1883 fik en ny og mere aktiv bestyrelse, meldte HS og andre fra hendes kreds sig ind i foreningen. Hun var i 1886 medlem af et udvalg om tjenestepigesagen og i januar 1887 af et udvalg, der skulle organisere en

underskriftindsamling til rigsdagen om kvinders valgret til borgerrepræsentationen. Men provisorietidens politiske modsætninger mellem venstregrupperne slog også ned i kvindebevægelsen. I november 1885 var der blevet dannet en ny og mere aktiv politisk forening, Kvindelig Fremskridtsforening, og i marts 1887 fik sædelighedsfejden konflikten i Dansk Kvindesamfund til for alvor at blusse op. H.S. hørte til kritikerne af, at foreningen satte det sædelige lighedskrav til debat. Hun mente, at den burde samle kræfterne om mere praktiske reformer, så som kvindernes ligeberettigelse i familien, samfundet og staten. Ordet "ligeberettigelse" blev på generalforsamlingen 15.4 efter megen debat sat ind i foreningens formålsparagraf, men modstanderne indkaldte til ekstraordinær generalforsamling 27.5 med det formål at erstatte "ligestilling" med "forbedring". Bestyrelsen gik ind for det sidste og fik forslaget vedtaget med 39 stemmer mod 13. HS skrev 11.8 et skarpt indlæg i Politiken: "Dansk Kvindesamfunds Virksomhed", underskrevet "En af de Tretten". Konflikten kulminerede i efteråret, da 21 navngivne medlemmer, alle kvinder og blandt dem HS, forlangte en ny ekstraordinær generalforsamling indkaldt for at diskutere det betimelige i, at bestyrelsen havde taget spørgsmålet om det sædelige lighedskrav op og for at foreslå en anden anvendelse af foreningens midler. Generalforsamlingen blev afholdt 14.11. Bestyrelsen forlangte og fik et tillidsvotum fra forsamlingen, og HS og hendes meningsfæller trak sig tilbage fra foreningen.

Kvindelig Fremskridtsforening har anderledes været efter HS hoved. Foreningen skulle ifølge sine vedtægter arbejde for at vække og vedligeholde kvindernes interesse for politiske og sociale spørgsmål og fra 1.7.1888 udgav den kvindebladet "Hvad vi vil". HS skrev sin kvindekampsang "Kvindens Stemmeret", der begynder: "Man ammed hende op med Honningtale" i bladet 1.3.1889. Dette blad blev fra 1.1.1890 fællesorgan for den nydannede sammenslutning: De samlede Kvindeforeninger, som foruden Kvindelig Fremskridtsforening bestod af den nydannede Kvindelig Valgretsforening fra 1889 og af 5 faglige kvindeforeninger. HS var i en kort periode i sommeren 1890 vikarierende medredaktør af bladet, hvor hun 15.6 skrev et indlæg om "Kvinderne og Dagspressen". Hun slog her til lyd for et kvindedagblad, der

skulle behandle alle døgnets begivenheder "lige saa lystigt og paa samme Maade, som nu Mændene tumler med dem, kun med den forandrede Opfattelse og Følemaade, som Kønnsforskellen medfører." Men hun var nok både for fornem individualistisk i sin smag og for politisk klartskuede til at finde sig til rette i Line Luplaus# kvindevalgretsforening, selv om hun iflg. Johanne Meyer# skal have siddet i dens bestyrelse. Hun var ingen selvpromoverende "Hvad-vi-vil-kvinde".

Den helt overvejende del af HSs bladindlæg skal søges i Hørups aviser: Morgenbladet indtil 1884 og derefter Politiken. Hun skrev om kvindesager og om skole- og arbejderforhold. Hørup forberedte efter hendes død en udgivelse af hendes artikler, men opgav det.

I 1882 deltog HS med forfatteren Erik Skram# som repræsentanter for den københavnske intelligens i Bjørnsonfesten på Aulestad. Det var her Holger Drachmann brød med brødrene Brandes. HS tog selvfølgelig parti for de radikale og i mange år sås hun og fætterten ikke. Men 1891 inviterede hun Drachmann og Hørup sammen hos sig til forsoningsmiddag, og hun opfordrede i et brev fra 15.10 Drachmann til også at søge udsoning med Georg Brandes. "Inderst inde er han saavel som du - og de bedste - et stort Barn". Drachmann skrev et digt til hendes minde, da hun døde: "Nu er det Tid ... at synge de Stoltes Minde".

Fra 1885 boede HS i en kvistlejlighed på Østersøgade, og her holdt hun hver onsdag åbent hus for byens radikale kvindelige intelligensia. Her mødtes bl.a. de første kvindelige læger Nielsine Nielsen# og Emmy Lange, samt kvinder som Bertha Knudtzon, Ynghild Lorck, Kirstine Frederiksen#, Erna Juel-Hansen og Birgitte Møller#. De sidste 2 var - bortset fra Hørup, der havde sin faste ugedag hos hende - hendes nærmeste fortrolige. Birgitte Møller var hendes lærerkollega og havde lejlighed i samme ejendom. I sommeren 1887 var de sammen på en rejse til Skagen, hvor de undervejs delte bord med Henrik Ibsen og hans hustru på et hotel i Sæby i en uge. Inden afrejsen besøgte de Adda Ravnkildes# grav. Birgitte Møller var hende til trøst og hjælp i de sidste år, som var noget præget af sygdom og modgang. Hun døde af lungebetændelse og blev begravet i familiegravstedet ved Asminderød kirke.

HS var en kvinde, som gjorde et stærkt indtryk på sine omgivelser ved sit dybe engagement og ved sin skarpe replik. Der var noget fornemt ved hende, som fascinerede og holdt afstand. Som Holger Drachmann har søgt at fange hendes væsen i de ovennævnte romaner, har Hørup gjort det i 2 breve til hende fra henholdsvis 1873 og 1889 samt i en efterladt novelle, "Pæglekroen". Hun er sidst blevet skønlitterært portrætteret af Ebbe Kløvedal Reich i romanen, Morgendagens mand, 1993.

Kilder: (Viggo Hørup) i Politiken 24.1.1894. Kirstine Frederiksen i Kvinden og Samfundet X, s.å. Johanne Meyer i Hvad vi vil, s.å. Emmy Drachmann: Erindringer, 1925 177f. A.F. Lamm: Erindringer og Tanker, 1928 108. Holger Drachmann i Breve til hans fædrene Hjem, udg. Harriet Bentzon, 1932 14f. Breve til og fra Holger Drachmann I-IV, udg. Morten Borup 1968-70. Nielsine Nielsen: Erindringer, udg. Anker Aggebo, 1941 = Danske Lægememoirer IV 135. Karsten Thorborg: Den unge Viggo Hørup, Historie VII 1996. Samme (udg): Hørup i breve og digte, 1981. Samme: Viggo Hørup. En af det moderne gennembruds mænd, Historisk Tidsskrift 81, 1981. Torben Krogh: Viggo Hørup, 1984. Pia Sigmund: Oldemor Erna, 1991. Adda Hilden: Stærk som døden - en uægteskabelig kærlighedshistorie fra 1800-tallets slutning. Historiske Meddelelser om Kbh. 1993. Foto.

Karsten Thorborg